

”Jag vill ge mina elever kunskaper så att de klarar sig utan socialstyrelsens kampanjer.”

Hushållslärare Gun Andersson.

Hushållslärare Gun Andersson i Fjärdhundra har en dröm.

Hon har en dröm om en svensk skola där hemkunskapen har en given plats och en stark ställning på *alla* nivåer.

– Den här drömmen delar jag säkert med alla andra hushållslärare som älskar sina jobb, säger Gun. Det är viktigare än någonsin att få ungdomar att bli intresserade av näringsriktig kost och att stimulera dem till att bli kritiska konsumenter.

Hon tycker att många aldrig förstått varför ett praktiskt ämne som ska ge unga en handlingsberedskap inför livet ska ha en så undanskymd ställning på skolschemat som det har. Och hon har svårt att inse det rätta i att hemkunskap inte ska finnas på gymnasieskolan annat än på de specialinriktade linjerna?

– Det är ju gymnasieungdomarna som snart ska gå ut i livet. De är ofta mer intresserade och motiverade än andra elever. Hemkunskap är lika viktigt som att lära sig läsa, skriva och räkna. Det är min allvarliga mening.

Gun Andersson, som är 40 år, arbetar på högstadiet på skolan i Fjärdhundra. Det är ett samhälle med cirka tusen invånare mitt ute i jordbrukslandskapet mellan Enköping och Sala.

Gun bor med sin man Björn och 14-åriga dottern Johanna i ett vackert gammalt trähus som hennes föräldrar en gång ägde, och där hon själv tillbringade större delen av sin barndom.

Hon kom tillbaka till barndomsbyn 1978 efter att ha utbildat sig på seminariet för huslig utbildning i Göteborg och efter olika jobb som lärare i bl a Borås, Hallstahammar och i Enköping.

NEDLÄGGNINGSHOTAD

Fjärdhundra är sedan 1971 en del av Enköpings kommun och är ett samhälle som känner av problemen med att ha långt till beslutsfattare och att få förståelse för de lokala problemen.

När relevantalet började sjunka i Fjärdhundraskolan liksom i andra skolor, började politiker och skoltjänstemän omedelbart prata om att lägga ned den här skolan. Fjärdhundraborna protesterade och pekade på det felaktiga i att lägga ned en ovanligt väl fungerande skola, men möttes då med argument som att "fungerar lärare och elever så bra tillsammans nu, kan ni säkert göra det inne i Enköping också".

– Tänk att politiker och skolbyråkrater inte förstår att det är ett värde i sig med en liten skola på landsbygden. Jag vet familjer inne i Enköping som inget hellre vill än att ha sina barn här. Om många elever nu får åka buss långa sträckor in till Enköping så kan väl enköpingsbarnen lika gärna bussas ut hit.

Hittills har dock Fjärdhundraskolan fått finnas kvar. Men hotet om nedläggning finns ständigt.

OMVÄLVNING

Gun Andersson tycker att det sjunkande relevantalet ställt lärarna inför nya och allvarliga problem.

– Vi står inför en omvälvning. Bara här i Enköpings kommun kommer det enligt beräkningar som gjorts att finnas drygt 3 000 färre elever 1990 jämfört med nu. Utvecklingen är tydlig och har fått den tråkiga konsekvensen att lärarna nu

mer eller mindre slåss om de timmar som finns för att kunna fylla ut sina tjänster.

– Varje lärare försöker sno åt sig det den kan. Jag själv hoppar in på allt möjligt som jag inte är behörig för. Jag har t ex maskinskrivning och barnkunskap och så är jag dessutom klassföreståndare. Det är ju så, att en rektor kan bestämma att en lärare kan ta timmar även i ämnen som han eller hon saknar formell utbildning för.

Gun har totalt 22 veckotimmar, uppdelade på 9 timmar hemkunskap för tre grupper i åttan, 2 timmar barnkunskap i nian, 1 timme maskinskrivning i sexan, 1 timme hemkunskap på mellanstadiet, 1 timme som klassföreståndare, 4 timmar tillval i åttan och nian och 2 timmar tema.

SPLITTRAT

– Hemkunskapen är roligast, det är ju det jag är utbildat för, säger hon.

– Men den splittrade undervisningssituationen är besvärlig, och har skapat en dålig och pessimistisk stämning ibland mellan olika lärare.

Hon berättar om ett möte som länsskolnämnden hade kallat till för att diskutera hur hemkunskapen skulle läggas upp på mellanstadiet. Under mötet blev Gun oense med en mellanstadielärare som tyckte att hon minsann kunde fylla ut sin tjänst med hemkunskapstimmar. Gun å sin sida hävdade uppfattningen att hushållslärarna ska sköta hemkunskapen – även på mellanstadiet.

– Den här läraren sa då att hon tyckte det var så roligt att ha hemkunskap, och jag undrade då om hon kunde tänka sig att undervisa också i gymnastik, slöjd eller musik – ämnen som mellanstadielärarna också är behöriga för. Men, det tyckte hon inte.

– Jag reagerar mot inställningen att just hemkunskapen ska vara ett ämne som vilken lärare som helst kan undervisa i. Det är som om vårt ämne inte har samma status som de andra facklärarämnena.

– Och jag undrar också om mellanstadielärarna verkligen vet vad som ryms inom ämnet hemkunskap.

Det sjunkande elevantalet har gjort att lärarnas anställningstrygghet inte längre är något självklart. Gun står själv som nummer två på uppsägningslistan för hushållslärare i Enköpings kommun. Det var hon själv med och planerade på den tiden hon var fackligt aktiv. Gun var ordförande i SFL:s avdelning för Enköpings och Håbo kommuner mellan 1979 och 1983.

– Uppsägningarna har egentligen redan börjat på ett smygande sätt. Lärare kan bli uppsagda på några timmar i taget och rätt som det är kan de ha blivit mindre än halvtidsanställda.

– Jag vet en lärare som flera dagar i veckan åker till Bålsta i grannkommunen Håbo för att kunna fylla upp sin tjänst. Det är en olägenhet för henne, men samtidigt är det ändå ett positivt exempel eftersom det är två kommuner som ställt upp och gett henne en kombinationstjänst.

VEM GÅR FÖRST?

För Gun Andersson har den nya otryggheten för facklärarna gjort att hon börjat känna en tveksamhet över den vedertagna principen att sist anställd alltid ska gå först när det uppstår arbetsbrist.

– Trots att jag är fackligt engagerad, kan jag inte helt ställa upp på de här uppsägningsreglerna. Det borde gå att hitta ett system med mer individuella regler, som inte bara tar hänsyn till hur länge någon jobbat, utan där också personliga kvalifikationer får spela in.

– Det finns nämligen tyvärr lärare som har tappat geisten när de börjat komma upp i åren. De vill inte förändra något, utan tycker det är bekvämast att hålla på och rapa upp alla sina gamla kunskaper som de har gjort i alla år. Jag har mött gamla uvar som faktiskt öppet erkänner att de är lata.

– Det som är allvarligt är också att dessa lärare heller inte vill samarbeta med andra lärare. Och då undrar jag varför, egentligen, ska äldre ha större anställningstrygghet bara för att de varit länge i jobbet? Samtidigt finns det yngre, nästan alltid mer engagerade lärare som riskerar att få lämna sina jobb.

ELEVERNAS BÄSTA

– Jag kan inte komma ifrån att jag tycker det här är orättvist och dessutom är ju skolan faktiskt i första hand till för eleverna och inte för lärarna.

Gun Andersson bestämde sig för att bli hushållslärare när hon var tonåring. Som ett av de första skolbarnen i landet gick hon enhetsskolan när denna skolform var på försök. Skolan i Fjärdhundra var den första svenska landsbygdsskolan som var med om experimentet.

Det gjorde att Gun hamnade i skarven mellan ett gammalt och ett nytt utbildningssystem. Hon fick efter folkskolan välja mellan att gå i den vanliga realskolan inne i Enköping eller också skulle hon fortsätta i den nya enhetsskolan hemma i Fjärdhundra.

Gun tyckte det var mest praktiskt att slippa åka till Enköping, omedveten om vilka följder detta val skulle få för henne.

När hon sedan efter nian sökte in till hushållsseminariet i Göteborg, visste man där inte hur man skulle ställa sig till elever från den nya skolformen, eftersom denna ännu inte var godkänd som utbildningslinje.

Så Gun blev rekommenderad att gå den gamla realskolan för att kunna få börja.

PRAKTIK

– Men jag bestämde mig istället för att samla poäng genom att praktisera. I över fyra år arbetade jag med en massa olika saker. Bland annat var jag hembiträde i en familj i Stockholm. Jag arbetade också på en gård med att sköta höns. Min mamma som var yrkesvalslärare hjälpte mig. Hon visste allt om

vilken praktik som betydde mest poäng. Vi valde vartenda jobb jag skulle ha från den utgångspunkten.

– Först 1966 kom jag så in på seminariet.

ONT OM JOBB

Efter seminariet tyckte Gun att det skulle vara roligt att pröva på något helt annat än hushållslärarens arbete och vikarierade därför som vanlig klasslärare i en tredjeklass i samhället Fritsla utanför Borås.

Den första tjänsten som hushållslärare hade hon sedan i Hallstahammar. Det var ett vikariat för en barnledig lärare.

Just vid den här tiden hade det i ett slag blivit oerhört svårt för hushållslärare att få fasta tjänster. Den läroplan för grundskolan som kom 1969 tog nämligen bort den hemtekniska linjen på grundskolans högstadium. Det gjorde att hushållslärarna förlorade många undervisningstimmar.

När det inte fanns några tjänster att söka bestämde sig Gun för att läsa sociologi på universitetet. Hon hade inte tagit studenten och som hemkunskapslärare var detta ett av de få ämnen som gick att läsa på dispens. Hösten 1970 läste hon in 20 poäng. Därefter flyttade hon på våren 1971 till Enköpings och arbetade som lärarvikarie i alla ämnen på grundskolan. Hon gifte sig och i januari 1972 föddes Johanna som hon var hemma med i ett och ett halvt år. Därefter arbetade Gun på Västerledsskolan i Enköpings i åtta år innan hon 1981 flyttade till Fjärdhundra och fick en tjänst där.

VÄGRADE OMSKOLNING

Gun blev hörselskadad efter en öroninflammation 1981. En läkare rekommenderade henne att sluta som lärare och föreslog att hon skulle gå på AMI, Arbetsmarknadsinstitutet, och omskola sig.

– Jag minns så väl när läkaren sa att jag aldrig mer skulle kunna arbeta som lärare. Det var hemskt att höra, men jag tänkte ändå försöka fortsätta som lärare hur besvärligt det än skulle vara. Jag försökte i två år och märkte att det gick bra. Skolan hade gett mig möjlighet att ha en halv tjänst, 15 timmar i veckan. Därefter kunde jag gå upp till de timmar som jag har nu.

RIKTIGA RÅVAROR

Gun drivs i sitt arbete som hushållslärare av en tro på att det är nödvändigt att varje människa ska ha bra kunskaper om vad hon äter, helt enkelt att människor ska äta så att de inte blir sjuka.

Det var detta som en gång gjorde att hon tyckte det skulle vara intressant att vara hushållslärare.

– Om skolan har som mål att fostra eleverna till goda konsumenter, så måste de lära sig att laga sin egen mat med riktiga råvaror och använda sig av hel- och halvfabrikat så litet som möjligt.

– Hemkunskapen har länge gjort fel som använt sig så mycket av halvfabrikat. Det skulle nu vara både oekonomiskt och opedagogiskt, tycker jag. Och jag hoppas också verkligen att det är vardagsmat som eleverna får lära sig att laga ute i landets alla hemkunskapsinstitutioner.

MUFFINSBAKERSKOR

– Förr blev ju vi hushållslärare inte utan anledning kallade för muffinsbakerskor på grund av allt kaffebröd och alla efterrätter som eleverna fick hålla på med. Sånt tycker jag de kan få lära sig själva. Vår uppgift måste vara att ge barnen bas-kunskaper om de enkla, billiga och näringsriktiga vardagsrätterna.

– Just näringsläran ligger mig därför varmt om hjärtat. Blir människor mer kunniga om detta, så kan de också välja när de gör sina inköp. Då slipper vi kanske förvirrade diskussioner om vilken fetthalt mjölken ska ha eller vilken mjölktyp som är för fet. Ingen kommer heller att tro på konstiga rykten som då och då dyker upp om att det finns skadliga ämnen i lättmjölk eller att lättmargarin innehåller plastkulor.

– Och det kommer inte att behövas en massa centralstyrda kampanjer från socialstyrelsen.

– Jag tror att det dessutom är viktigt för eleverna att de får lära sig att det finns ett samband mellan hur det svenska jordbruket ser ut och vad vi dukar fram på våra matbord. Vill vi ha jordbruken kvar i Sverige så måste vi äta svensk mat, säger Gun eftertryckligt.

– Men då ska man också ha de viktigaste kunskaperna så

att man kan ställa krav på att den mat som produceras i Sverige har en hög kvalitet och att den hanteras på ett sådant sätt att den inte förstörs.

FRÅN BONDEHEM

– Många av mina elever kommer från jordbrukarhem. De förstår att potatis kan fara illa av att förvaras i genomskinliga plastpåsar på ljusa platser i butikerna.

– Hemkunskapen är viktigare nu än vad den någonsin har varit. Förr, när fler kvinnor arbetade hemma, var kanske barnen med i det vardagliga köksarbetet på ett naturligt sätt, men så är det inte längre. Dubbelarbetande mammor har inte tid att låta barnen vara med. Kanske på söndagar eller till julbaket, men inte till vardags.

Gun tycker att det finns starka skäl för att uppläggningen av undervisningen i hemkunskap ska ske mycket mer i samarbete med andra lärare. Hon menar att det finns moment i hemkunskapen från flera andra ämnen – framförallt matematik och biologi.

– Jag har själv ett bra samarbete med biologiläraren här. I början av terminerna, planerar vi undervisningen så att han t ex undervisar om matsmältningsorganen samtidigt som jag pratar om näringsläran. Och vi kan komma överens om att han ett år tar hand om preventivmedelsinformation, och att jag gör det ett annat år. Vi undviker dubbelarbete och spar tid bägge två på det sättet.

”HÄNDIG HEMMA”

– Sen har jag gjort andra försök att inleda samarbete med andra lärare. Jag har planerat ett tillvalsämne som jag kallat för ”Händig hemma” – ett ämne som jag tycker att lärarna i trä och metall, textilslöjdläraren, teknik- och bildlärarna på ett naturligt sätt kunde samarbeta om. Men än så länge har det här tillvalet inte gått att genomföra, eftersom schemaläggningen då blir så komplicerad.

Gun har intresserat sig mycket för tillvalsämnena och tycker att skolan har ett speciellt ansvar för just de elever som har hemkunskap som tillval, eftersom dessa elever ofta är allmänt skoltrötta och inte lika motiverade för sina tillval som de som t ex valt franska eller tyska.